

DELO

GLASILO KPI ZA SLOVENSKO NARODNO MANJŠINO

TRST - 22. septembra 1990 - Leto XLII. - Štev. 16 - Petnajstdnevnik - Quindicinale - Abbon. postale - Gruppo II-B/70% - 700 lir

DELO - glasilo KPI za slovensko narodno manjšino - Direktor ALBIN ŠKERK - Ureja uredniški odbor - Odgovarja FERDI ZIDAR - Uredništvo in uprava: Trst, Ulica Capitolina 3, tel. 764872 - 744047 - Dopisništvo v Gorici: Ulica Locchi 2, tel. 0481/84436 - Poštni tekoči račun 14454342 - Letna naročnina 12.000 lir - Stavek in tisk: ZTT, Ul. dei Montecchi 6

KJE JE KRIVICA?

Smo za Deželo vsi Slovenci res enaki?

Da ima oblast pristranski in zanikrni odnos do Slovencev, je znana stvar. To se vleče že desetletja, ker tako se spleča strankam in silam, ki razpolagajo z oblastjo: spleča seveda iz njihovega političnega in volilnega vidika, ki pa žal prednjači!

Da ima oblast različni odnos do različnih Slovencev, je tudi znana in stara stvar. A vendar se o njej manj govori, najbrž zato, ker smo "iz praktičnosti" vajeni poenostavljati in obravnavati našo skupnost kot celoto na vseh ravneh, dalje zato, ker... vsi zavzeto zasledujemo enotnost itd. Pri iskanju te enotnosti pa pogosto "nojevsko" (si) skrivamo ali enostavno zanemarjamo in zamolčimo razlike med nami. Tu mislimo na razlike, ki so zelo konkretne in pridejo seveda do izraza pri odnosu oblasti do naše narodne skupnosti kot take in ta odnos tudi pogojuje. Oblast namreč te razlike med Slovenci kultivira, ker se ji to jasno iz političnega vidika spleča.

Zato je do nekaterih Slovencev pogosto dobrohotna in širokogrudna, do drugih pa kar zaprta in skopa. Vse stvari se namreč v odnosih med drugimi strankami z medsebojno podporo prej ali slej poravnajo... saj nič ni zastoj.

Tov. Miloš Budin je na primer v prejšnjih dneh vložil na Deželi pismo vprašanje, da bi zvedel, po katerih kriterijih je deželna uprava dodelila priznanje kulturne ustrove s posebno vlogo Svetu slovenskih organizacij (SSO), medtem ko je "pozabila" na Zvezo slovenskih kulturnih društev (ZSKD), ki združuje več kot 60 društev s skupno več kot 7 tisoč člani in bogato dejavnostjo. SSO prejme na osnovi tega priznanja tudi po 150 milijonov letnega prispevka (in srečna SSO!), priznanje in prispevke uživajo še nekatere istrske in italijanske organizacije v deželi, ZSKD pa ne prejme nič!

Poleg tega obstajajo še podpore za specifične dejavnosti po II poglavju istega zakona za kulturo, a tudi na tej osnovi je prav ZSKD zanemarjena in ne prejme že nekaj LET NIČ! Mar je v tem primeru iskati razlog v dejstvu, da vlaga ZSKD svoje pranje v slovenščini?

Politična pojasnila za to pristranskost, ne do Slovencev, ampak do nekaterih Slovencev, so seveda jasna, kot smo že zapisali zgoraj: v strankarskem sistemu si namreč stranke pomagajo, druga drugi znotraj koalicij! Kakšne so pri nas koalicije oziroma zavezništva med strankami v raznih občinah, na deželi in v drugih javnih ustanovah, pa je vsem znano. In tem koalicijam ustrezajo tudi javni prispevki in podpore. Upamo, da nas ne bo kdo svaril in učil, češ nekateri so pač furbasti... Kaj pa nepristranskost, pošteno vladanje, upoštevanje realne dejavnosti in realnih potreb, kvalitete in kvantitete različnih družbenih, kulturnih in sorodnih faktorjev — skratka kaj pa demokracija!? Ali moramo postati prav vsi demokristjani oziroma njihovi zavezniki!? Koliko je vse to resnično v korist narodnostne skupnosti? kaj pa osebna in kolektivna politična svoboda?

Upati je, da bodo vsaj stvari, za katere se Slovenci enotno potegujemo, res v skupnem interesu, ne pa v korist le nekaterih Slovencev....

ZAŠČITNI ZAKON

Reci bobu bob in popu pop ali kaj nas še čaka?

Mimo je tudi poletje, bliža se jesen, ko spravljamo in ocenjujemo letino. Slovenska manjšina v Italiji pa že 42 let čaka praznih rok. Ker smo naravnost obsedeni z negativnimi obletnicami, naj jih kar naštejemo: 43 let mirovne pogodbe, 42 let ustave, 36 let londonskega memoranduma, 20 let predstavitev zaščitnih predlogov, 15 let Osima, 6 let Travnika, eno leto po objavi Maccanicovega osnutka.

Odtlej so se stvari odvijale tako počasi, da so premiki bili komaj zaznavni in povsem nepomembni.

Februarja 1990 je vladni osnutek o zaščiti priromal v parlament, v pristojni komisiji se je prva razprava pričela spomladi in pred poletjem še ni šla preko metodoloških čeri in vprašanja možnih avdicij, kakor da bi Italija morala še poizvedovati, kaj kdo misli o tem vprašanju.

Medtem se je premier Andreotti že dvakrat srečal z novim predsednikom slovenske vlade, ta pa se je javno sestal tudi s predsednikom deželne vlade Furlanije — Julijske krajine Biasuttijem. Slovenski zunanji minister Rupal pa se je pogovarjal z italijanskim

kolegom De Michelisom. Pogovarjali so se tudi o problemu zaščitnega zakona, vendar nam podrobnosti niso znane. Prvič po dolgih desetletjih se namreč slovenskim vladnim možem ni zdelo potrebno predhodno prisluhniti mnenju slovenske manjšine in njenih predstavnikov.

Zato je bil zgovornejši Biasutti, ki si je za tribuno izbral jubilejne študijske dneve "Draga 90", kjer je jasno povedal, da bomo razočarani in da zakon, če bo odobren, nikakor ne more zadovoljiti vseh. Žalostno je, da smo mu prisotni še ploskali.

Vprašati se moramo, koliko časa je sploh še na razpolago za odobritev zakona, ki bi ne bil zgolj fotokopija Maccanicovega predloga o jezikovnih kletkah?

Pristojna komisija v senatu praktično se še ni lotila dela. Prva seja ožjega odbora naj bi bila šele v oktobru. In vprašati se moramo, ali je tokrat zavlačevanje zgolj dokaz pomanjkanja dobre volje pri vladni večini, ali pa so v teku — mimo parlamenta in mimo prizadetih — nekakšna pogajanja, predvsem po mednarodni strankarski poti.

Recimo, da bi do konca oktobra imeli pripravljeno besedilo zakona. Tedaj bi se moral o njem izreči senat na plenarnem zasedanju. Sledi proračunsko zasedanje parlamenta s sprejemanjem finančnih zakonov. Zbornica bo imela gotovo veliko dela, vendar lahko dopustimo, da si bo našla čas tudi za "slovenski zakon". V drugi veji parlamenta bi (če bi postopek pospešili, kar se da) morale zakon obravnavati vse komisije, nato pa še ustavna. Tako bi prišli že preko novega leta. Ker bo januarja kongres KPI, se bo parlamentarna dejavnost obnovila šele v februarju. Vendar se šušlja, da bo Craxi tedaj sprožil vladno krizo in razpust parlamenta, če bi se stranke dotlej ne dogovorile o reformi volilnega sistema. Najbrž bosta KD in PSI ocenila tudi zaključek komunističnega kongresa in možnosti dokončne ošibitve leve opozicije na volitvah...

Recimo, torej, da bi italijanske vladne stranke kar tekmovala med seboj v sprejemanju manjšinskega zaščitnega zakona: časa je že sedaj zelo malo, razpust parlamenta z novimi volitvami

pa bi za manjšino bil nova katastrofa.

Vprašati bi se morali tudi, ali so demokristjani in socialisti pri nas pripravljene tvegati volitve s sveže odobrenim zaščitnim zakonom in neizogibnimi polemikami v Trstu, Gorici in Benečiji. Najbrž ne. Zato pa je slišati tudi tiho prigovarjanje, češ sprijaznite se s tem, kar vam ponuja Maccanico. Ali pa, v najboljšem primeru, če že hočete zakon izboljšati, vedite, da ga v tej zakonodajni dobi ne boste dobili. Kvečjemu se lahko zgodi, da senatna komisija pripravi poenoten besedilo "ad futuram memoriam", za bodočnost. S tihim upanjem, da se bo manjšina medtem še bolj omeščala ali pa zaradi notranjih trenj in nesoglasij izgubila vsakršno pogajalno moč.

V teh pogojih se torej pripravljamo na nadaljevanje shoda slovenskih izvoljenih predstavnikov in obeleževanje 15-letnice osimskih sporazumov. Upati je, da bodo omenjene pobude priložnost za odločnejše nastope, sicer bomo ostali zgolj pri deklaracijah in prestižnih kretanjah.

STOJAN SPETIČ

RABA SLOVENŠČINE

Tudi v goriškem občinskem svetu moramo uveljaviti naše neodtujljive pravice

Prve dni avgusta meseca se je v Gorici vršila druga seja občinskega sveta, na kateri so izvolili nov občinski odbor. Ob tej priložnosti je spregovoril tudi slovenski svetovalec, izvoljen na listi KPI, Igor Komel in sicer najprej v slovenščini, nato pa v italijanščini. Zaradi njegovega slovenskega govora se je na Goriškem, v okviru lokalnega italijanskega tiska, razvila polemika, katero so sprožili "nam znani znanci" predstavniki MSI, kateri so s posebno interpelacijo goriškemu županu protestirali, ker je dovolil uporabo slovenskega jezika. Na slednji protest je odgovoril tudi neposredni zainteresirani s pismom, katerega v celoti objavljamo.

PISMO UREDNIŠTVU
Gorica 1990

Pred časom je v zvezi s slovenščino v goriškem občinskem svetu italijansko krajevno časopisje objavilo interpelacijo MSI goriškemu županu. Ker sem zaradi svojega dvojezičnega posega na zasedanju občinskega sveta dne 6.8.1990, v interpelaciji omenjen, smatram umestno, da v tej zvezi podam tudi nekaj pogledov.

Na pragu leta dvatisoč se v našem mestu še vedno merimo s parolami "Si parli solo italiano" (Govori naj se samo italijansko), to je besediščem, ki smo ga primorski Slovenci v ne tako daljni preteklosti krepko občutili na lastni koži. Dramatične posledice iz tistega temačnega dvajsetletne-

ga obdobja ter vojne vihre žal občuti še danes, tako slovensko, kot tudi italijansko prebivalstvo tega območja. Danes govorimo o novi Evropi, o novem načinu pojmovanja stvarnosti brez meja, o sožitju, o narodnih manjšinah in o demokraciji, tako z veliko začetnico. Ko pa v tem duhu nekdo s posegom v materinem slovenskem jeziku in v italijanščini, na civiliziran način skuša podkrepiti sožitje in sodelovanje med tu živečimi narodi, je ožigasan kot provokator, illegalec ter najdejo se celo taki, ki grozijo s sodiščem. Izpričevanje svoje narodnostne pripadnosti pomeni torej še vedno za nekatere žaljivo in protizakonito dejanje. Po mojem mnenju pa je ravno obratno: nemoralna in protizakonita je prepoved lastnega narodnostnega izpričanja, tudi uradnega, čeprav ne obstajajo še dokončna zakonska pravila, ki naj bi za slovensko, narodnostno skupnost v Italiji urejevala zadeve. Slovenci v Italiji že vrsto desetletij zahtevamo ureditev narodnostnega položaja, ter se aktivno zavzemamo za to, da italijanska vlada izglasuje primeren zakonski paket. Vsi dosedanji osnutki in predlogi o ureditvi našega položaja niso dosegli zaželjenega cilja, in so obtičali na mrtvem tiru. Očitno je — in to nam dosedanja praksa jasno dokazuje, da italijanska država še danes ne namerava rešiti tega vprašanja. Zamejski Slovenci zahtevamo le svoje pravice; za-

htevamo tako globalno zaščito, ki naj odraža demokratičen duh italijanske republike, obenem pa duha Evrope '92, oziroma Statut za etnične in jezikovne skupnosti, ki ga je izglasoval Evropski parlament, čigar Italija je polnopravni in ustanovni član.

Goriška je prav gotovo zanimiv mozaik, v katerem se izraža etnična raznolikost, podkrepjena z obsejno stvarnostjo, ob stičišču treh kultur. Goriška stvarnost lahko ravno v tej logiki more postati zanimiv dejavnik v sodobni evropski stvarnosti, nekaj tovrstni avangardni laboratorij, usmerjen tako na vzhod kot na zahod. To pa bo Goriška lahko dosegla le z veliko mero "nove" odprtosti ter v povezavi vseh svojih narodnostnih komponent in v njih oblikovanih izkušnjah. Na drugi seji občinskega sveta v Gorici 6. avgusta 1990 je demokrističanski svetovalec G. Cocianni podal stvaren zgodovinski opis o vlogi Gorice v šestdesetih letih, v letih hladne vojne. Takrat je Gorica z veliko mero poguma napravila velike korake pri odpiranju takratne meje ter na področju stikov z Vzhodom in s temi dejanji za več desetletij prehitela splošno italijansko, oziroma evropsko stvarnost. Toje tista Gorica po kateri težim, oziroma za katero se skušam angažirati. V tem kontekstu menim, da tudi zavzemanje za narodnostne pravice posameznih etničnih skupnosti (kot je v tem primeru slovenska v Italiji), sodi v nadaljnjo

demokratizacijo družbe, oziroma razvijanje sožitja med Italijani, Slovenci in Furlani na tem področju. Ozračje napetosti in narodnostna mržnja, ki ju nekateri želijo ustvariti in napihovati, pa brez dvoma ne sodi v današnjo Evropo.

Živimo v svetu nenehnih sprememb, a pri nas se stvari počasi premikajo. Narodnostni predsodki na žalost še obstajajo. Nekaj se pa le premika. Zloglasne italijanske, desničarsko usmerjene ustanove in tradicionalno protislovenske prav gotovo ne odražajo večine italijanskega goriškega prebivalstva. Obstajajo tudi drugi predstavniki italijanske Gorice, ki stremijo po sodelovanju s Slovenci ter gledajo na stvarnost v povsem drugi luči. Istočasno pa se zavedam, da nas na tej poti čaka še mnogo vztrajnega dela. V zaključku bi želel povzeti misel, s svojega dvojezičnega govora na omenjeni občinski seji dne 6.8.1990: "Obračam se na vse politične sile in ostale dejavnike, da skupno iščemo nove možnosti nadaljnega sodelovanja in tako načnemo novo poglavje naše zgodovine. Novo poglavje, v katerem bomo Slovenci, Italijani in Furlani ponosni in istočasno prepričani, da smo s skupnimi močmi storili nekaj koristnega, ne drug proti drugemu, ampak v skupni povezavi za občo korist našega mesta.

S spoštovanjem

IGOR KOMEL

SVETOVNA UREDITEV

Zalivska kriza in novi mednarodni red Vloga Organizacije združenih narodov

Ni trajalo dolgo. Ni še minilo leto, odkar smo z nejevero gledali rušenje berlinskega zidu in pozdravljali novo obdobje, konec hladne vojne. Pa nam že grozi ne hladna, temveč prava, krvava vojna. Veselili smo se, da bodo države na vzhodu in zahodu lahko lep del sredstev, ki so jih vlagale v brezumno oboroževanje, namenile resničnim, težavam človeštva, odpravljanju lakote, problemom onesnaževanja. Pa se zbudil eden od tolikih tiranov, kar jih je na svetu, in ustvari čez noč prvo priložnost, da se novo svetovno ravnovesje izkaže. Priznati je treba, da se ni kdove kako izkazalo, sicer ne bi iz dneva v dan čakali na prvi strel. Novi svetovni sistem ima še zelo krhke temelje. Zato nas ne sme čuditi, če je slišati toliko različnih mnenj, če so se tudi med italijanskimi komunisti izoblikovala različna stališča. V tem trenutku mora vsak povedati svoje, da bo ob koncu razprave zaključek čim

bolj popoln. In novi sistem čim trdnější. Po mojem mnenju je pri obravnavi te krize prišlo med nekaterimi do napačne ocene držav, ki so vanjo vpletene. Govori se o prvem spopadu med bogatimi in revnimi. Res gre nedvomno za spopad interesov, za nafto. Toda države, ki jo proizvajajo, spadajo med revne? Zakaj je prišlo do spora med Irakom in Kuvajtom? Slednji je skupno s Saudsko Arabijo skušal obdržati ceno nafte na najnižji možni ravni. Zakaj? Da bi čimdlje odložil načrte razvitih držav o iskanju alternativnih virov energije. To je naletelo na brezpogojno podporo tistih krogov, ki imajo v industriji, vezani na nafto, svoje ogromne interese. Prav pa je prišlo vsem, in še najbolj revnim državam, ki so odvisne od tuje nafte in si takšnih raziskav ne morejo dovoliti. Ni pa to šlo na račun držav, kot je Irak, ki so potrebovale sredstva. Za kaj? Ne za to, da bi

omogočil boljše življenje svojim državljanom, ki bi morebiti trpeli lakoto. Za oborožitev, za dolgove, ki jih je imel zaradi desetletne vojne s sosednjim Iranom. Vojne, ki jo je bojeval ob podpori razvitih držav. Kje je torej tu spopad bogati—revni? Gre pa za svetovni spopad interesov. Skrivanje za načelom o nedotakljivosti meja pokaže vso svojo šibkost čim Husein omeni Palestino. In vendar je to načelo v današnjih pogojih toliko pomembnejše, ker se Združene države proslavljajo kot edina vojaška sila, ki je sposobna zaščititi kogarkoli pred nasiljem močnejše sosedne. In tam, kjer se Združene države ne bodo želele vpletati? Bush je za svoj poseg že postavil račun, tudi on ima finančne težave. Bo pripravljen poseči tudi v drugih slučajih krivice in nespoštovanja mednarodnih dogovorov? Tudi kjer bo žrtev zastopala interese, ki nasprotujejo ameriškim, ali v pravem primeru spopada Sever—Jug?

Zato je ravno za najšibkejše, najrevnejše, važno, da je ves svet podprl to načelo in da postane osnova novega mednarodnega reda. Toda načelo ni novo, vsebuje ga temeljna listina Združenih narodov. Ta organizacija pa ni nikoli imela dovolj moči, da bi ga uveljavila. Morda je le napočil čas, da bodo Združeni narodi postali res najvišja mednarodna organizacija, kjer naj se sklepa o zadevah, ki so jih doslej reševali v spopadu med blokoma. Naivno pa bi bilo misliti, da bi se tu lahko doseglo res pravične rešitve, ki bi recimo upoštevale vse krivice, ki so jih doživeli v svetu narodi zaradi kolonializma. V arabskem svetu je teh posledic izredno veliko in dodatno zapleta to problem. V ospredju bodo ostali gospodarski interesi in razkorak Sever—Jug. Toda to je že drugo poglavje, ki se ga bo treba lotiti, ko bodo vsi sprejeli Združene narode kot resnični sedež pogajanj.

Znano je, da so Združene države že vrsto let omejevale dejavnost Združenih narodov s tem, da niso izplačevale svojih kvot. To so utemeljevale s trditvijo, da je ta organizacija zavzela protiameriška stališča. Pred kratkim pa je prišlo do novosti. Zunanji minister Baker je pred parlamentom zelo ostrimi besedami obsodil takšno ameriško zadržanje do Združenih narodov. Zahteval je, naj parlament že letos odobri izplačilo zaostalih ameriških kvot. Seveda druga ameriška stališča kažejo, da še ne zaupajo sklepom Združenih narodov, sicer bi sprejeli sovjetski predlog o ustanovitvi skupnih vojaških enot v Zalivu pod okriljem Združenih narodov. Po drugi strani pa pozivi drugim državam k soudeležbi pri vojaški pobudi kažejo, da si tudi Združene države ne upajo več same prevzeti odgovornosti vloge mednarodnega žandarja.

TČ

PISMO UREDNIŠTVU

Čigava je sprava

Pri vsakem časopisu so veseli "pisem uredništvu". Resnično pa se pri Delu nihče ni nadejal "pesmi uredništvu". In vendar smo jo doživeli. Poslal (poslala?) nam jo je bralac, ki želi ostati anonimen. Ne navadni, prelomni čas je očitno zdramil v njem pesniško žilico, da se je s sonetom odzval na aktualno politično dogajanje. Avtor sicer v dopisu dvomi, ali bo cenzura pri Delu prebavila samostojno misel; če pa jo bo, pravi, nam bo postregel z novimi soneti. Bralci našega časopisa so se lahko prepričali, da pisanje Dela že dolgo ni več uglaseno na eno samo struno. Kako naj bi tudi bilo spricho vsega, kar se dogaja v stranki in v družbi! Narobe: ravno raznovrstnost misli in stališč je dokaz, da je naša stranka živ organizem, ki sprejema izzive časa; da njeni člani, somišljeniki in volilci niso ravnodušni do njene usode in do njenega idejnega in moralnega premoženja. Zato smo bralcu A.B. kljub anonimnosti hvaležni za prispevek, tembolj ker se nam zdi, da dostojno odraža občutke širših krogov naših bralcev.

Uredništvo

Ljubljanska stvar ta sprava, ne pa naša!

Zastonj Primorcu silijo to spravo, ki kriminalizira borca in talca, da rehabilitira izdajalce. Ne damo čiste roke v krvavo.

Evropa vse kolaboracioniste, ki v letih težke borbe za obstoj, svobodo, samostojnost, šli so v stroj z esesovci, obsoja kot fašiste.

Le vabi naj ubežnike Ljubljana in pogosti, če skušana je kaša... A hlapca genocida in partizana

nobena ne poistoveti maša, ne sprava farizejska, niti ukana. Ljubljanska stvar ta sprava, ne pa naša!

A.B.

NEKAJ HUDOMUŠNIH RAZMIŠLJANJ

Trnje iz domačega robidovja

Poletje 90 nam je prineslo več zgodovinskih odločitev. Tako smo po zaslugi "Slovenske skupnosti" končno dobili italijanskega župana v Nabrežini. Stranki, ki želi biti predstavnica celotne manjšine, je na en mah uspelo izgubiti svojega zadnjega župana, potem ko je pred leti izgubila monopol v Števerjanu na Goriškem. Vsa zamejska javnost se seveda sprašuje, kaj je stranka lipove vejice dobila v zameno. Govorilo in pisalo se je o vstopu v upravo tržaške občine in pokrajine ter o pomembnem predsedstvu. O občini in pokrajini bodo najbrž pogajanja zelo trda, saj je KD lepo pokasirala župansko mesto v Nabrežini, cene zanj pa noče plačati. Najraje bi videla, da bi jo plačali njeni zavezniki. Medtem pa se SSK mora zadovoljiti s "pomembnim predsedstvom". Katerim? Zlobni jeziki trdijo, da je Brezigar zato postal predsednik...slovenskega svetovnega kongresa. Ker je rad zahajal na britansko otočje, najbrž pozna zgodovino in osebnost angleškega kralja Janeza brez zemlje, pa bi se lahko sedaj imenoval Bojan Brez županstva ali Bojan Brez besede. Kateri? No, tiste, ki jo je dajal volilcem, da bo do zadnjega branil mesto slovenskega župana v Nabrežini.

Med najbolj jeznicami zaradi razpleta dogodkov je baje nekdanji nabrežinski podžupan, socialist Vittorio Caldi. Upal je, da bo nekega dne postal v Nabrežini župan in je celo sprejel, da ga je stranka iz sinu slovenske matere prelevila v kandidata za "italijanskega župana". V resnici bi Caldi lahko mirne duše jamčil, da bo z občani govoril v obeh jezikih, ki jim obvlada.

Sedaj pa komaj brzda sveto jezo na Brezigarja: "Mene, ki sem dvojezični Križan ni maral, češ da nisem čistokrvni Slovenec, zato pa je sedaj prepustil mesto

Locchiju, ki po naše ne zna niti zloga." Aktivisti najbolj slovenske stranke pa bi ga morali vendar poučiti, kako je s temi "pedrigreji". Konec koncev je Dario Locchi v daljni preteklosti bil nič manj kot Lokar, baje celo v sorodstvu znanega prvaka SSK.

Kot je napisal komentator v enem izmed osrednjih slovenskih časopisov, je "Draga 90" dobila za slovenstvo preveč pomembno vlogo, da bi jo bilo mogoče kar tako obiti. No, v parku Finžgarjevega doma, se je res zgodilo nekaj pomembnih reči. Ljubljanski demokrščanski premier Lojze Peterle se je namreč javno srečal s furlanskim demokrščanskim kolegom Adrianom Biasuttijem, ki je prisotnim slovenskim tržaškim in goriškim kristjanom razložil, kako si predstavlja zaščito naše manjšine sedaj, ko z Vzhoda ne grozi več.

Biasutti je dal nedvoumna zagotovila, da bomo glede kakovosti zaščite razočarani in nezadovoljni. (Burno ploskanje!). Poudaril je pravilnost svoje dosedanje politike. (Ovacije pod šotorom). Podprl je Maccanicov osnutek o "etničnih kletkah", iz katerih je lastnoročno črtal Bratuzevo Podgorje in Kanalsko dolino. Ob spominu nanjo se je marsikomu od prisotnih orosilo oko, saj je pokojni prof. Peterlin prav med letovanji v Ukvah dal zamisel o teh študijskih dnevih. Ob pogledu na tolikšno navdušenje si tudi Peterle ni upal črhniti kaj več o naših pravicah. Morebitne pripombe si je baje prihranil za srečanje z Andreottijem v Riminiju, na prazniku najbolj integralistične veje italijanskega klerikalizma — Comuniona e liberazione.

Med prisotnimi v Dragi, pa je krožilo vprašanje, zakaj so vrli borci za slovenstvo tako divje ploskali Biasuttiju, ki je v bistvu z nasmehom na ustih zagovarjal

politiko najbolj gnusnih diskriminacij in asimilacije naše manjšine.

Kot odgovor je ameriški izseljenec povedal anekdoto o predsedniku Roosveltu, ki je tako-le govoril o nikaragovskem diktatorju Somozi: "Že res, da je kuzlin sin, toda on je vendar NAŠ kuzlin sin."

Po Krasu bi temu rekli, da gliha vkup štriha.

Ko se je demokrščanski premier Peterle vrnil v Ljubljano je javnosti razodel, da se je srečal in pogovarjal z evropskim poslanecem Formigonijem, duhovnim vodjem gibanja CL. Označil ga je kot "enega najpomembnejših in briljantnih evropskih politikov." Par dni pozneje se je v italijanskem tisku oglasil Ciriaco de Mita, bivši premier in predsednik italijanske KD: "Še nikoli nisem srečal tako neumnega politika, kot je Formigoni."

Komu naj verjamemo?

Pred nekaj dnevi so svečano predali namenu odsek avtoceste, ki povezuje tržaško lukso s Katinaro in teče skozi dolinsko občino. Energični poseg Edvina Švaba je dosegel, da so na avtocesti tudi napisali s slovenskim imenom Dolina. Mnogi so bili prepričani, da je Švab še vedno župan, drugi pa so se vprašali, ali ni bil odločen protest pravzaprav dolžnost novega prvga moža v občini. Sedaj bi se morali vprašati, koliko časa bo minilo, dokler ne bo nabrežinski župan Dario Locchi zahteval, naj na table dodajo slovensko ime Devin. Ali pa bo raje na obalni cesti popravil napis "costa dei barbari" in dodal pojasnilo, da so to v resnici samo "sloveni", nekdanji gospodarji tega področja.

Goriški župan Antonio Scarano je iz istega testa, kakor vsi demokristjani pri nas. Slovence ljubijo, če so preko meje, doma pa jih mrzijo in ponižujejo. Kakor

vsa gospoda so naklonjeni samo hlapcem in postreščkom.

In tako je Scarano dal svoj prispevek k oblikovanju "velike Gorice" kot evropskega mesta ob odprti meji, ko je v občinskem svetu odvzel besedo komunistu Ivanu Bratini, ker je začel po slovensko. Sprevedali smo vest, da je odbornik dr. Bernardo Spazzapan, izvoljen na listi SSK, v znak protesta odstopil. Ko so ga vprašali, ali bo to storil, je baje v zadregi hotel zamomljati volilno geslo "S ponosom naprej", a je bilo slišati, kot "Pod nosom...se obrišite."

Bliža se 15—letnica dne, ko so bili podpisani Osimski sporazumi. Nekateri mislijo, da bi jih morala naša manjšina obeležiti s skupno protestno manifestacijo, ker še niso bile izpolnjene obljube o globalni zaščiti.

Medtem pa ljubljanski časopis "Demokracija" v uvodniku Viktorja Blažiča komentira Biasuttijev govor in aplavze ter pravilno ugotavlja, da "so se raznežili domačini, leta, desetletja (...) zaničevani drugorazredni državljani". Blažič ve zatem povedati, da je malo znano "dejstvo, da italijanski parlament še ni ratificiral osimskih sporazumov — da torej naša zahodna meja še ni dokončno potrjena tudi z italijanske strani..." zato bo "Italija morala mednarodnopravno te meje potrditi kot država, pred Združenimi narodi..."

Bralac bi se lahko tudi zviljal od smeha ob tolikšni neinformiranosti, če bi ustanovitelj in duhovni oče ljubljanske "Demokracije" ne bil nič manj kot Dimitrij Rupel, slovenski zunanji minister. Si predstavljate, kako bi se De Michelisu tresli dolgi kodri in vamp, ko bi ga šef slovenske diplomacije opozoril na ratifikacijo Osima, ki jo je italijanski parlament opravil konec jeseni 1976. Bognedaj, da bi Demosovi vladni možje bili tako površni tudi pri obravnavi in reševanju drugih vprašanj. Potem se Sloveniji res ne obetajo dobri časi.

PISMO UREDNIŠTVU

Petstrankarska zveza izničila vlogo vzhodnokraškega rajonskega sveta

Spoštovano uredništvo.

V okviru letošnjega praznika komunističnega tiska v Križu je sekcija KPI priredila v Ljudskem domu okroglo mizo o delovanju rajonskega sveta za zahodni Kras, katere so se udeležili predsednik dr. Busetti (PSI), svetovalci KPI in svetovalec Slovenske skupnosti Vidoni. Povabljen je bil tudi podpredsednik, demokratistjan Zacchigna, ki pa ni prišel.

O razpravi je obširno poročal Primorski dnevnik. Razumljivo je, da ni mogel pisati o vsem, kar se je govorilo. Zato vas prosim, da objavite v vašem časniku širše povzeto vsebino mojega posega, ki se je nanašal izključno na zanemarjenih občinskih upravah vseh perečih vprašanj naših treh vasi in predvsem na to, kar so nam vzeli v zadnjih dveh letih po izvolitvi socialističnega predsednika z glasovi KD, PSI, SSK in Liste za Trst in sicer:

1) Po zaslugi prejšnjih rajonskih svetov, ki jim je načeloval komunistični predsednik, smo imeli na Proseku in v Križu učinkovite krajevne občinske urade, v katerih so slovenski občani lahko govorili v svojem jeziku, dobivali so, poleg običajnih storitev občinskih uradov, tudi odgovore in nasvete o najrazličnejših upravnih zadevah, da jim ni bilo treba za vsako malenkost v občinske urade v mesto. Skratka, ustvarili so se človeški in kulturni odnosi, ki bi morali veljati v vseh javnih uradih. Takoj po zadnjih volitvah so pristojnega funkcionarja premestili v mesto in poslali uradnico, ki opravlja navadne birokratske zadeve. Ko pa je na dopustu ali na bolovanju, je včasih urad na Proseku po več dni zaprt. V Križu pa je občinski urad že dlje časa zaprt. Vsi dosednji posegi pri županu, da se okrepi delovanje naših krajevnih občinskih uradov, so bili zaman. Na žu-

panstvu je nekdo celo predlagal, naj bi ukinili tudi urad na Proseku, tako da bi morali naši ljudje za vsak anagrafski ali matični dokument na Opčine ali pa v Rojan. 2) Zaprti so nam zdravstveno ambulanto na Proseku in v Križu in s tem ukinili zdravstveno službo na vsem območju vzhodnokraškega rajonskega sveta, se pravi za okrog 4.500 prebivalcev, čeprav so pred nekaj leti, na predlog rajonskega sveta, ki sem mu predsedoval, sklenili, da bodo na Proseku ustanovili zdravstveni okraj, z vsemi, temu primernimi zdravstvenimi storitvami.

3) V zadnjih dveh letih so iz občinskega proračuna črtali postavko (930.000.000 lir) za gradnjo kanalizacije na Proseku. Na predlog rajonskega sveta so bili načrti že pred nekaj leti izdelani in dela bi se morala že začeti.

4) Iz zadnjih dveh občinskih proračunov so črtali že določeno milijardo in 200 milijonov lir za izredna popravila zgradbe osnovne šole na Proseku, ki je v obupnem stanju. Prav tako je lani izginila postavka iz triletnega občinskega načrta za javna dela za razširitev ceste od cerkvice na Kontovelu do spomenika padlim v NOB na Proseku, ki naj bi postala dvosmerna, da bi končno razbremenili nevzdržni promet skozi Prosek.

V zadnjih dveh proračunih je občina popolnoma prezrla vse potrebe naših treh vasi. Zato je rajonski svet na predlog komunistične skupine zavrnil oba proračuna. Menim, da je vsak komentar odveč.

Slavko Štoka
(Rajonski svetovalec)

**BERI IN ŠIRI
DELO**

UPRAVNE NOVOSTI

Novi zakon o krajevnih upravah nove možnosti, nove nevarnosti

8. junija letos je bil dokončno odobren zakon št. 142 o ureditvi krajevnih uprav.

Gre za zakon, ki uvaja važne novosti in neposredno zadeva organizacijo in delo vseh krajevnih uprav, od pokrajine in občine do gorske skupnosti in rajonskih svetov.

Poleg tega bi ta zakon, če bi ga pravilno izvajali, lahko korenito spremenil odnose med občani in državnimi ustanovami in bi nudil resnične možnosti za sodelovanje občanov pri upravljanju.

Glavna značilnost tega zakona je v tem, da uvaja realno politično — administrativno avtonomijo krajevnih uprav. Koncept "avtonomije" ni nov, prisoten je že v republiški ustavi iz leta 1948, vse do danes pa ni bil izveden, ker ni bilo ustreznih zakonov za to. Vse krajevne uprave so zato do danes delovale vse po istem kalupu.

Po zakonu 142 pa mora približno 8000 občin in 98 pokrajin do junija 1991 izdelati in izglasovati svoj statut, ki bo določal strukturo in organizacijo uprave. Zakon ne predvideva nikakršnega "modela" statuta ker morajo le — ti odgovorjati v največji meri prav specifičnosti in realni situaciji vsake posamezne občine.

Takoj pa je treba poudariti, da je ta zakon, ki vsebuje 65 členov, še vedno zakon, ki določa temeljna načela. Uresničitev teh načel pa je prepuščena drugim subjektom: deželam, občinam in pokrajinam.

Zavedati se moramo, da je tudi za našo slovensko manjšino ta zakon zelo važen. Na eni strani sicer odpira vrsto problemov, s katerimi se bomo morali soočiti na drugi strani pa le vsebuje nekaj predpostavk, ki bi omogočile dokončno rešitev nekaterih odprtih vprašanj. Kako se bodo problemi reševali in kako se bodo izkoristile možnosti, bo seveda predmet politične bitke v naslednjih mesecih in pripravljenosti večinskih strank, da se resnično soočajo s problemi, ki jih celotna družba postav-

lja — tudi z navzočnostjo Slovencev.

Če lahko strnemo novosti, ki jih vsebuje ta zakon in ki zadevajo neposredno tudi slovensko manjšino, moramo vsekakor pričeti pri občinskih ozirna pokrajinskih statutih.

Vsaka uprava si lahko suvereno določi pravila, strukturo, organizacijo za lastno delovanje na podlagi specifičnih potreb svoje krajevne skupnosti. Prva možnost, ki se nam predstavi, je seveda ta, da na podlagi tega zakona, lahko vsaka krajevna uprava vnese v svoj statut uporabo slovenskega jezika kot enakopravnega italijanskemu.

Vsem je jasno, da bo to vprašanje odprlo predvsem v nekaterih občinah velike politične konflikte. Tako v tržaški občini, v goriški a tudi v Nabrežini, v Miljah, če se le omejimo na tržaško pokrajino.

Statuti bodo morali vsebovati tudi pravila za ljudsko sodelovanje oziroma za ljudsko posvetovanje (člen 6). Važnost tega člena oziroma njegovo bodoče izvajanje sta nam jasna, če le pomislimo na skrajno nedemokratični postopek tržaške občine pri zadevi lokacije "sinhrotrona". Pravica

državljanov, da se lahko oglašijo in da so njihove zahteve, predvsem ko gre za tako važne probleme, bi morala biti pri pravilni uporabi tega člena enkrat za vselej zajamčena.

Če nadaljujemo pri tem bežnem pregledu novosti zakona 142 in ki zadevajo neposredno slovensko manjšino, moramo omeniti člen 11, ki se ukvarja s teritorialnimi spremembami, z združitvijo oziroma ustanovitvijo novih občin. Očitno je, da skuša zakonodajec "zmanjšati" število občin v vsedravnem merilu. Zakon predvideva tudi ekonomske podpore tistim občinskim ustanovam, ki se odločijo za združitve z drugimi. To zna postati predvsem zanimivo v tem trenutku za majhne občine, ki se leto za letom borijo zaradi ekonomske stiske in niso več kos svojim institucionalnim nalogam. Pri tem pa je nujno upoštevati, da če bo, kot sodim da tudi bo, prišlo do nove teritorialne ureditve občinskih uprav, ne bo za manjšino vseeno, kako se bodo te spremembe uresničile. Gre tu predvsem za probleme, ki se lahko odprejo v videmski pokrajini, a tudi na Goriškem in na Tržaškem.

(Nadaljevanje v prihodnji številki)

UMRL JE GIANCARLO PAJETTA

Zbogom, rdeči mulc

Stisnila ga je bolečina grenkega spoznanja, da so nastopili negotovi časi, ko so se pretrgale celo srčne vezi velike tovaršije. Sam je, tik pred smrtjo, ki jo je slutil in celo klical, izpovedal, da mu je sedaj huje kot v dolgih letih fašističnega zapora.

Tako nas je zapustil "rdeči mulc" GianCarlo Pajetta, partizan Nullo. Z zadnjim razburjenjem zaradi poskusa, da bi komunistom potrgali tudi korenine osvobodilnega odpora in s tem legitimacijo soustanoviteljev italijanske demokracije. Z zadnjim priporočilom svoji partiji, kateri je posvetil vse svoje življenje. To je bilo priporočilo, ki mu je prisluhnila s srcem in umom, predvsem med pogrebom, ko so se dvigale stisnjene pesti in sta še in še, kot za slovo, doneli internacionala in pesem o rdečem praporu italijanskega svobodnjaškega komunizma.

Priporočilo tovaršiji, naj se ne razide. Naj odloži spor o imenu partije po kongresu, kjer naj bi iskali skupen jezik predvsem glede temeljnega vprašanja — kaj smo, kam gremo. Ne vem, ali je bil to zadnji klic obupanega revolucionarja, ali pa moder nasvet človeka, ki je v zadnji uri videl dlje in jasneje.

Vsekakor, GianCarlo Pajetta, hvala, tudi za to.

st.s.

Kdo bi si mislil

"Tudi partizani so se borili za domovino."

Iz predavanja Igorja Škamperleta na Dragi 1990

V TREBČAH

Gizela Čuk praznovala 80. rojstni dan

19. septembra je tovarišica Gizela Čuk praznovala v Trebčah svojo osemdesetletnico.

Tovarišica Gizela se je rodila sredi zavedne in napredne slovenske družine, ki je bila zelo aktivna za časa ilegalnega boja proti fašizmu in je predano v celoti delovala v vrstah Osvobodilne fronte. Svojo globoko antifašistično predanost je Gizelina družina drago plačala, saj sta njena brata, ki sta se podala v partizane, padla na bojiščih; njenega očeta so internirali v nacistični lager Matthesen, mater pa so konfirirali v neko italijansko taborišče.

V taki zgledni družini se je seveda antifašistična zavest naše tovarišice močno okrepila in je tudi sama mnogo pripomogla h gibanju.

Za časa ilegale ji je bila poverjena naloga intendantke in je zato zbirala oblačila, zdravila in drugo opremo za partizane. A tudi njo so fašisti aretirali in jo zaprti v Koronejske zapore, kjer je prebela dva meseca.

Po poklicu je bila Gizela šolski sluga. Ta posel je zvesto opravila vseskozi v samih Trebčah, kjer je

oskrbovala šolo celih štirideset let.

Za časa vojne in nemške okupacije je pozorno skrbela, da ne bi nacisti poškodovali šolskega poslopja. Po vojni je sodelovala s starši in učitelji, da bi slovenska šola uspevala in se okrepila. Koliko staršev ji je zaupalo svoje otroke! Koliko rodov je obiskovalo šolo v Trebčah pod nekimi budnimi očmi! Koliko otroških vriskov so slišala njena ušesa!

Po končani vojni se je vneto lotila zopetne gradnje. Delovala je neumorno in navdušeno povsod, kjer se je pojavila potreba po njenem doprinosu. Zelo aktivno se je oprijela udejstvovanja v vrstah ženske organizacije AFŽ, in kasneje v vrstah Zveze žensk Italije. Še danes je vedno prisotna članica te zveze. S kakšnim veseljem je vedno sodelovala in še sodeluje pri organiziranju praznikov 8. marca in drugih ženskih pobud!

Vendar doprinos Gizele v okviru demokratičnega gibanja se ne omejuje samo na udejstvovanje v množičnih organizacijah. Tovarišica Gizela je stopila tudi v vrste komunistk in to že leta 1945, se

pravi takoj po vojni. Tako Gizela slavi istočasno osemdesetletnico rojstva in 45. letnico pripadnosti komunistični partiji! Res lep jubilej!

Zanimivo je tudi, da je bila Gizela prva ženska, ki so jo izvolili v odbor partijske sekcije "Zorko Kralj" v Trebčah!

Koliko sil in naporov je vložila v partijsko organizacijo! Vedno prisotna in vedno aktivna. Ni bilo boja, akcije, pobude trebenske sekcije, da se jih ne bi Gizela udeležila. Spominjam se kako je pozorno sledila delom zadnjega sekcijskega kongresa v Trebčah, 4. februarja letos.

V njenem duhu je vzgojila tudi svojo družino, seveda, in zelo je ponosna, da je njen sin, Berto, sedaj tajnik trebenske sekcije — k razvoju katere je toliko pripomogla — in član pokrajinske komisije garantov KPI.

Pa tudi Berto je lahko na svojo mamo ponosen! In vsi mi smo ponosni, da jo imamo v svojih vrstah.

Draga Gizela, na mnoga leta in obilo uspehov pri tvojem vsakodnevnem trudu v korist našega gibanja!

JELKA GERBEC

